

ТЕКСТ СТАТТІ ТУТ

О. С. ЖЕРНОКЛЕСВ (Івано-Франківськ)

**80-річчя ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОРА О. Ю. КАРПЕНКА**

15 квітня цього року відзначив свій 80-річний ювілей відомий вчений-історик, педагог і громадський діяч, доктор історичних наук, професор Олександр Юхимович Карпенко.

Олександр Юхимович народився у 1921 р. в с. Слобода на Чернігівщині у селянській родині. Разом із сім'єю ще у ранньому дитинстві пережив два страхотливі голоди — 1921—1923 та 1932—1933 рр., потім — насильницьку колективізацію. Зразу прилучився до нелегкої сільської праці, та, попри це, відмінно навчався у школі. У 1938 р. вступив до Чернігівського учительського інституту на історичний факультет, а вже у жовтні 1940 р. молодого вчителя проводжали до лав радянської армії. Війну зустрів на західному кордоні у перші ж години 22 червня 1941 р. З боями пройшов через усю Україну, брав участь в обороні міст Києва та Харкова, а в 1942 р. — у знаменитій Сталінградській битві, де був тяжко поранений, обморозив ноги. Війну завершив у 1945 р. командиром батареї, 1946 р. був демобілізований.

Одразу ж вступив до Київського педінституту, який закінчив у серпні 1946 р. та був зарахований слухачем факультету міжнародних відносин при Республіканській партшколі. Перед молодим офіцером-фронтовиком відкрилася перспектива дипломатичної кар'єри, однак, враховуючи складні реалії сталінської дипломатії та відчуваючи потяг до наукової роботи, він відмовляється від дипломатичної служби і їде працювати до Львова, де протягом 1949—1952 рр. обіймає посаду заввідділом Наукової бібліотеки АН УРСР.

Саме у Львові він сформувався як вчений-історик, пройшов найважливіші сходинки наукового зростання. У 1953 р. ним захищена кандидатська дисертація і на її основі опублікована монографія “Селянські повстання в Польщі 1932—1933 рр.” У 1952—1953 рр. О. Ю. Карпенко — вчений секретар Інституту суспільних наук АН УРСР, очолюваного тоді видатним українським істориком Іваном Крип'якевичем. У 1953—1960 рр. — старший науковий співробітник цього інституту, у 1960—1970 рр. — доцент історичного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка. У 1964 р. він опублікував монографію “Імперіалістична інтервенція на Україні 1918—1920 рр.”, а 1966 р. захистив докторську дисертацію на цю ж тему.

Та практично з самого початку наукової діяльності найбільше Олександра Юхимовича приваблювала проблематика, пов'язана з суспільно-політичним і національно-визвольним рухом на західноукраїнських землях періоду Української революції 1917—1920 рр. і, зокрема, історія виникнення Західноукраїнської Народної Республіки. Його праця над темою була новаторською, із залученням великого масиву нових архівних джерел, а також іноземних опублікованих документів. Однак перші ж спроби об'єктивного трактування виникнення ЗУНР як результату національно-демократичної революції, що мала народний характер, здійснені у статтях і виступах на наукових конференціях, викликали шквал критики на адресу О. Ю. Карпенка з боку радянських ортодоксів від науки та звинувачення його у методологічних та ідеологічних помилках, ідеалізації ролі української “контрреволюційної” буржуазії та в “українському буржуазному націоналізмі”. Його наукові концепції були оголошені “шкідливими”. Через це О. Ю. Карпенка звільнили спочатку з Інституту суспільних наук, а згодом — і з Львівського університету. З кінця 1970 р. він спробував продовжити активну наукову діяльність на посаді старшого наукового співробітника Львівського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР. Але, оскільки цькування вченого з боку місцевих партійних органів не припинялося, з 1 вересня 1977 р. він перейшов на роботу до Івано-Франківського державного педінституту (нині Прикарпатський університет ім. В. Стефаника).

У 1980 р. доктору історичних наук О. Ю. Карпенкові було присвоєне звання професора, у 1986 р. він очолив кафедру історії СРСР та УРСР. Розпочався новий етап його надзвичайно плідної наукової та педагогічної діяльності.

У 1993 р. професор О. Ю. Карпенко став головним ініціатором і організатором Міжнародної наукової конференції, присвяченої 75-річчю ЗУНР, яка відбулась у Івано-Франківську. За рішенням конференції в грудні 1994 р. було створено Відділ регіональних проблем Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України та Прикарпатського університету, який зосередив свою увагу на вивченні етнополітичних процесів у західноукраїнському регіоні. З моменту утворення цей Відділ очолює професор О. Ю. Карпенко.

Складна й терниста життєва доля, критика й переслідування не завадили професору О. Ю. Карпенкові зробити вагомий внесок у вітчизняну історичну науку — внесок, яким зміг би похвалитися, мабуть, далеко не кожен із вчених, що працювали у значно сприятливіших умовах. За півстоліття своєї наукової діяльності він здійснив величезну археографічну роботу, опублікував півтори сотні ґрунтовних наукових праць, у тому числі цілу низку монографій, збірників документів і матеріалів, статей.

Ця робота триває й сьогодні. Співробітниками Відділу регіональних проблем під керівництвом О. Ю. Карпенка підготовлено до друку колективну монографію “ЗУНР: Історія (1918—1923)” та унікальний 5-томний збірник документів і матеріалів з історії ЗУНР із залученням документів з архівів Рима, Мюнхена, Бонна та ін., віднайдених і опрацьованих О. Ю. Карпенком разом з К. П. Мицан, В. С. Великочим та ін. Перший том цього збірника нещодавно побачив світ (Західно-Українська Народна Республіка 1918—1923: Документи і матеріали: У 5 т. — Т. 1. Листопадава 1918 р. національно-демократична революція. Проголошення ЗУНР. — Івано-Франківськ, 2001. — 38 др. арк.)

Олександр Юхимович виховав десятки спеціалістів, науковців, які плідно працюють у багатьох навчальних закладах і наукових установах України. Під його наставництвом і тепер роблять перші кроки у науці близько десятка аспірантів і пошукачів.

26 квітня 2001 р. у Прикарпатському університеті ім. В. Стефаніка відбулось урочисте засідання вченої ради з нагоди 80-літнього ювілею професора О. Ю. Карпенка. Олександра Юхимовича щиро і вітало ректор університету академік В. І. Кононенко, декан історичного факультету, професор М. В. Кугутяк, доктори історичних наук Ю. Ю. Сливка, С. А. Макарчук, К. К. Кондратюк та інші відомі вчені з вищих навчальних закладів і наукових установ Києва, Львова тощо, колеги-науковці й викладачі університету, його учні та студенти. Колектив історичного факультету підготував і видав до ювілею збірник наукових праць на пошану професора О. Ю. Карпенка. У збірнику вміщено статті близько 70 авторів.

У свої вісімдесят Олександр Юхимович переповнений творчими планами і мріями про нові наукові звершення. Тож здоров'я Вам, довгих літ і нових успіхів, вельмишановний Олександр Юхимовичу!